

ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ МОРСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

DIACHRONIC ASPECT OF ENGLISH MARITIME TERMINOLOGY RESEARCH

Цобенко О.В.,

orcid.org/0000-0002-0063-3719

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри морської англійської мови

Національного університету «Одеська морська академія»

Стаття присвячена висвітленню діахронічного аспекту дослідження англійської морської термінології. Проведене дослідження англійської морської термінології підтверджує її ключову роль у міжнародній комунікації, забезпеченні безпеки та ефективності функціонування морської галузі. Зважаючи на глобальний характер морської сфери, англійська мова виконує функцію основного засобу спілкування, що підкреслює важливість правильного тлумачення і використання спеціальної лексики. Чіткість і точність визначення морських термінів є вирішальними для дотримання стандартів безпеки на судах та уникнення аварій. Діахронічний аналіз показує, що морська термінологія зазнала значних змін під впливом історичних подій, міжмовних контактів та технологічного розвитку. Запозичення з інших мов, як-от арабське походження слова *admiral* чи голландське походження терміна *jib*, свідчать про тісні культурні й торговельні зв'язки між морськими націями. Технічні інновації, такі як поява парових суден та впровадження системи GPS, призвели до виникнення нових термінів, які відображають зміни у морській індустрії. Стандартизація морської термінології, здійснювана міжнародними організаціями, такими як Міжнародна морська організація (ІМО), є ще одним важливим аспектом. Впровадження таких термінів, як SOLAS чи GMDSS, свідчить про значущість стандартів у забезпеченні ефективної та безпечної комунікації на глобальному рівні. Така стандартизація сприяє узгодженню сучасної практики використання термінології в умовах глобалізації. Дослідження морської термінології має практичне значення як для розвитку морської індустрії, так і для підготовки майбутніх спеціалістів. Розуміння історичних аспектів розвитку термінів та їх адаптації до нових умов дозволяє глибше осягнути структуру та функції мови. Діахронічний підхід до вивчення допомагає зберегти мовну спадщину та ефективно застосовувати сучасні терміни відповідно до потреб сьогодення.

Ключові слова: діахронія, етимологічний аналіз, стандартизація, термін, терміносистема.

The article is devoted to highlighting the diachronic aspect of the study of English maritime terminology. The conducted study of English maritime terminology confirms its key role in international communication, ensuring the safety and efficiency of the functioning of the maritime industry. Given the global nature of the maritime sphere, the English language functions as the main means of communication, which emphasizes the importance of correct interpretation and use of special vocabulary. Clarity and accuracy in the definition of maritime terms are crucial to maintaining safety standards on ships and avoiding accidents. Diachronic analysis shows that maritime terminology has undergone significant changes under the influence of historical events, cross-linguistic contacts and technological development. Borrowings from other languages, such as the Arabic origin of the word *admiral* or the Dutch origin of the term *jib*, indicate close cultural and trade ties between maritime nations. Technical innovations such as the advent of steam ships and the introduction of the GPS system have led to the emergence of new terms that reflect changes in the maritime industry. Standardization of maritime terminology by international organizations such as the International Maritime Organization (IMO) is another important aspect. The introduction of terms such as SOLAS or GMDSS shows the importance of standards in ensuring effective and safe communication at the global level. Such standardization contributes to the harmonization of the modern practice of using terminology in the conditions of globalization. The study of maritime terminology is of practical importance both for the development of the maritime industry and for the training of future specialists. Understanding the historical aspects of the development of terms and their adaptation to new conditions allows a deeper understanding of the structure and functions of language. A diachronic approach to learning helps to preserve the linguistic heritage and effectively apply modern terms according to the needs of today.

Key words: diachrony, etymological analysis, standardization, term, terminological system.

Постановка проблеми. Релевантність дослідження англійської морської термінології зумовлена низкою важливих факторів. У зв'язку з глобалізацією та міжнародною комунікацією морська галузь є однією з найінтернаціональніших сфер, де англійська мова відіграє ключову роль як головний засіб взаємодії. Тому правильне розуміння і використання морської термінології є критично важливим для ефективної комунікації між представниками різних країн. Чітке та однозначне тлумачення термінів впливає також на дотримання стандартів безпеки на судах, адже помилки або неправильне розуміння термінів можуть призвести до аварій чи інших небезпечних ситуацій.

Міжнародні організації, такі як Міжнародна морська організація (ІМО), встановлюють стандарти щодо використання морської термінології, що сприяє єдності в морських документах та комунікації. Дослідження в цій сфері дозволяють аналізувати впровадження цих стандартів у прак-

тику. Крім того, розвиток технологій та нових напрямів у морській індустрії призводить до появи нових термінів, які потребують вивчення та систематизації, що дозволяє підтримувати актуальність та відповідність морської термінології сучасним вимогам. Важливою складовою актуальності є також освітня діяльність і підготовка майбутніх морських фахівців, для яких важливо мати чітко визначені та пояснені терміни. Дослідження англійської морської термінології сприяють створенню методичних матеріалів і словників, що використовуються у навчальному процесі, забезпечуючи якісну підготовку кадрів. Таким чином, вивчення морської термінології є важливим як з точки зору безпеки та ефективності роботи, так і для освітніх цілей і розвитку галузі в умовах глобалізації.

Дослідження морської термінології в діячості є актуальним, оскільки дозволяє відстежити еволюцію термінів, їх адаптацію та зміну значень під впливом технологічних і соціокультурних змін. Це сприяє глибшому розумінню історичних особливостей морської комунікації та процесів стандартизації термінів. Такий підхід допомагає виявити закономірності розвитку термінології, що є важливим для збереження мовної спадщини та узгодження сучасної практики використання термінів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження термінології фокусуються на аналізі основних принципів та закономірностей терміноутворення, що є важливим для розуміння механізмів формування спеціальної лексики, зокрема морської. Особлива увага приділяється семантичним особливостям термінів та їхньому зв'язку з соціокультурними факторами, які впливають на розвиток і адаптацію термінології [1].

Мовні та соціокультурні особливості англійської морської дискурсу знаходяться у фокусі наступної розвідки, в якій досліджується специфіка використання морської термінології у комунікації та вплив соціокультурних факторів на мовлення. Акцентується увага на ролі англійської мови як основного засобу міжнародної морської комунікації та особливостях функціонування термінів у професійному дискурсі [2].

У сучасному мовознавстві багато уваги приділяється вивченню дискурсивних аспектів морської комунікації англійською мовою, аналізу специфіки мовлення в професійних морських ситуаціях. Дослідники розглядають структуру та функції мовних одиниць, а також ключові елементи, які забезпечують ефективність взаєморозуміння між моряками з різних країн [3].

Етимологія морських термінів англійської мови також знаходиться у фокусі уваги лінгвістів, аналізуються історичні процеси, культурні контакти та запозичення з інших мов, які вплинули на формування морської лексики. Особлива увага приділяється ролі історичних подій та розвитку технологій у зміні та оновленні термінології [4].

Постановка завдання. Мета роботи полягає у висвітленні діячості аспекту дослідження англійської морської термінології. Матеріалом дослідження слугували наступні джерела: *Cutler D., Cutler T. Dictionary of Naval Terms* (Словник охоплює широкий спектр морських термінів, надаючи чіткі визначення та пояснення специфічних термінів, що використовуються в військово-морському флоті. Він є цінним ресурсом для студентів, дослідників і професіоналів завдяки детальному та точному опису термінів [5]) та *Palmer J. Jane's Dictionary of Naval Terms* (Словник морських термінів містить детальну інформацію про лексику морської індустрії, включаючи терміни цивільної та військово-морської галузей. Видання пропонує чіткі визначення та контекст використання термінів, що робить його корисним для розуміння специфіки англійської морської комунікації [6]).

Виклад основного матеріалу. Становлення англійської морської терміносистеми відбулося через кілька ключових етапів, кожен з яких відображав розвиток морської галузі та мовних контактів Англії. Початковий етап, що тривав до XI століття, характеризувався формуванням базової морської лексики, пов'язаної переважно з рибальством та побутом прибережних народів. Морська лексика цього часу була обмеженою і включала лише основні терміни. Наступний, середньовічний період (XI–XV століття), відзначився активним впливом норманського завоювання та поширенням французької мови, що сприяло появі багатьох запозичених термінів з французької, зокрема, таких як *captain* та *navy*. У цей час також відбувалося запозичення окремих латинських і скандинавських термінів через розширення морських зв'язків.

Епоха Великих географічних відкриттів (XV–XVII століття) стала періодом активного формування нових термінів та запозичень з португальської, іспанської, голландської та інших мов. У цей період з'являються такі терміни, як *admiral* (з арабської), *jib* (з голландської), *frigate* та *sloop* [7]. Відкриття нових земель і розвиток навігації сприяли розширенню морської терміносистеми за рахунок нових понять, пов'язаних із навігацією, типами суден та управлінням. Промислова

революція XVIII–XIX століть принесла технічні зміни, що суттєво вплинули на морську термінологію. Виникнення парових суден зумовило появу таких термінів, як *steamboat* та *steamship*, і розширення морської термінології завдяки новим типам суден та обладнання.

У XX столітті, коли відбувався процес модернізації та стандартизації, розвиток технологій зв'язку та радіонавігації спричинив появу нових термінів, таких як *radar*, *sonar* та *mayday*. Міжнародні організації, такі як ІМО, активно працювали над стандартизацією термінології, що забезпечувало єдність і ефективність комунікації на міжнародному рівні. Сучасний етап, що охоплює кінець XX та початок XXI століття, характеризується активним розвитком цифрових технологій, які вплинули на морську галузь і спричинили появу нових термінів, пов'язаних із GPS-навігацією, автоматизацією та комунікаційними системами, як-от *waypoint* та GMDSS.

Отже, розвиток англійської морської терміносистеми відбувався в декілька етапів, кожен з яких був зумовлений історичними подіями, міжмовними контактами, технологічним прогресом та міжнародною стандартизацією.

Аналіз англійських морських термінів у діахронічному аспекті відкриває можливість глибше зрозуміти їх еволюцію, зміни та адаптацію протягом історичних епох. Цей підхід дозволяє простежити, як соціокультурні, технологічні та політичні чинники впливали на формування і розвиток термінів.

По-перше, значний вплив на англійську морську термінологію мали запозичення з інших мов, особливо у період Великих географічних відкриттів. Наприклад, термін *admiral* (адмірал) походить від арабського слова *amīr al-baḥr* («володар моря»), яке потрапило в англійську через іспанську та французьку мови. Інший приклад – термін *jib* (стаксель), що має голландське походження і відображає взаємодію з голландськими мореплавцями. З латинської англійська мова запозичила такі ключові терміни, як *nautical* (морський, від латинського *nauticus*) та *navy* (флот, від латинського *navis* – корабель).

По-друге, технологічний розвиток мав значний вплив на появу нових термінів. Наприклад, з поширенням парових суден у XIX столітті з'являються терміни *steamboat* (паровий корабель) та *steamship* (паровий судно). З удосконаленням вітрильників виникли нові поняття для позначення типів вітрил та їх конструкцій, таких як *spinnaker* (спінакер), що позначає спеціальне велике переднє вітрило. У XX столітті, з розвитком техно-

логіч радіозв'язку, до термінології увійшли такі слова, як *mayday* – міжнародний сигнал лиха, запроваджений у 1923 році, і *radio beacon* (радіо маяк), що відображає технічні зміни в навігації.

По-третє, термінологія також відображала соціокультурні зміни. Наприклад, термін *privateer* (приватир) був поширеним у XVIII столітті і позначав приватне судно, уповноважене атакувати ворожі кораблі. Цей термін поступово зник із лексикону разом із занепадом практики приватирства. Термін *frigate* (фрегат) спочатку використовувався для позначення легкоозброєних військових кораблів у XVIII столітті, але згодом його значення змінювалося разом із розвитком військово-морського флоту, і тепер він означає багатоцільовий корабель.

Іншим прикладом є вплив стандартів, встановлених міжнародними морськими організаціями. Термін SOLAS (Safety of Life at Sea), що позначає міжнародну конвенцію з безпеки життя на морі, є прикладом формування нової термінології під впливом міжнародних угод. Термінологічна система, створена ІМО, включає такі поняття, як GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System) – глобальна морська система зв'язку для забезпечення безпеки та реагування у випадках надзвичайних ситуацій.

Крім того, варто згадати зміни, пов'язані з навігаційними технологіями. Такі терміни, як *sextant* (секстант), з'явилися разом із розвитком приладів для навігації у XVIII столітті. З появою GPS (Global Positioning System) у кінці XX століття морська комунікація поповнилася новими термінами, як-от *waypoint* (контрольна точка), що використовується для позначення місця на маршруті судна.

Етимологічний аналіз англійських морських термінів дозволяє побачити, як історичні події, культурні контакти та технологічний розвиток впливали на формування морської лексики. Лексична одиниця *yacht* походить від нідерландського *jacht*, що означає «мисливський човен». Спочатку цей термін використовувався для позначення швидких суден, які голландці застосовували для патрулювання, і потрапив в англійську мову у XVII столітті разом з розвитком зв'язків між Англією та Нідерландами. Термін *starboard* походить від староанглійського слова *steorbord*, яке складається зі слів *steor* (кермо) та *bord* (борт). Це слово позначало правий борт судна, де зазвичай розташовувалося кермо в ранніх кораблях. З часом термін закріпився для позначення правого борту незалежно від розміщення керма.

Термін *boatswain* (старший боцман) походить зі староанглійського *bātsweġn*, де *bāt* означає

«човен», *a swegn* – «слуга» або «помічник» [7]. Цей термін спочатку позначав людину, відповідальну за догляд за човнами на судні, а з часом перетворився на посаду на кораблі, що відповідає за команду. Термін *keel* походить від давньоскандинавського *kjóll*, яке означало «корабель» або «човен». Він використовується для позначення центрального поздовжнього елемента конструкції корабля, що утворює основу для його корпусу. Це слово з'явилося в часи тісних контактів між англійцями та скандинавами.

Слово *buoy* походить від старофранцузького *boie*, запозиченого з фламандської мови, і означало плаваючий об'єкт для позначення небезпечних ділянок або закріплення човнів. Слово *mariner* (моряк) має латинське походження – від *marinus*, що означає «морський», і потрапило в англійську мову через французьке *marinier*.

Термін *leeward* походить від середньоанглійського *lewe*, що означало «захищений від вітру», і використовується для позначення сторони, яка захищена від напрямку вітру.

Етимологічний аналіз морських термінів демонструє, як впливи різних культур і мов збагачували англійську морську лексику новими словами та поняттями. Це відображає тісні морські та торговельні зв'язки Англії з іншими країнами та її активну участь у розвитку мореплавства та морської культури.

Таким чином, діахронічний аналіз англійської морської термінології демонструє її еволюцію через запозичення з інших мов, адаптацію під впливом технологічного прогресу та соціокультурних змін, а також стандартизацію, зумовлену міжнародними угодами, що відображає динамічний характер морської мови, яка відповідає потребам та викликам різних епох, забезпечуючи ефективну комунікацію у глобальній морській індустрії.

Висновки. Проведене дослідження англійської морської термінології підтверджує її важли-

вість у контексті міжнародної комунікації, безпеки та ефективного функціонування морської галузі. Враховуючи інтернаціональний характер морської сфери, англійська мова відіграє роль основного засобу взаємодії, що підкреслює значущість правильної інтерпретації та використання спеціальної лексики. Чіткість і точність тлумачення морських термінів мають вирішальне значення для дотримання стандартів безпеки на судах і запобігання аварійним ситуаціям.

Проведений діахронічний аналіз показує, що морська термінологія зазнала значного впливу від історичних процесів, міжмовних контактів та технологічного прогресу. Запозичення з інших мов, як, наприклад, арабське походження терміна *admiral* чи голландське походження лексичної одиниці *jib*, демонструють тісні культурні й торговельні зв'язки між морськими державами. Також технологічні інновації, такі як розвиток парових суден чи впровадження системи GPS, призвели до появи нових термінів, які відображають зміни у морській індустрії.

Важливим аспектом є стандартизація морських термінів міжнародними організаціями, такими як Міжнародна морська організація (IMO). Створення термінів на кшталт SOLAS чи GMDSS ілюструє роль стандартів у забезпеченні ефективної та безпечної комунікації на глобальному рівні. Така стандартизація також сприяє узгодженню сучасної практики використання термінології в умовах глобалізації.

Дослідження морської термінології має практичне значення не лише для морської індустрії, а й для освіти майбутніх фахівців, адже знання історичних аспектів розвитку лексики та її адаптації під впливом різних факторів допомагає глибше зрозуміти структуру і функції мови. Дослідження в діахронічному аспекті дозволяють зберегти мовну спадщину та ефективно застосовувати сучасні терміни, відповідно до вимог сьогодення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Academia, 2000. 345 с.
2. Приміна Н.М. Мовні та соціокультурні особливості англійської морської дискурсу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2018. Вип. 32. Ч. 2. С. 93–96.
3. Савватєєва В., Хроленко О. Дискурсивні особливості англійської морської комунікації. *Молодий вечірний*. 2019. Випуск 8 (72). С. 111–117. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-8-72-26>
4. Шерстюк О.І. Походження морських термінів в англійській мові. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2020, № 46, том 2. С. 193–197.
5. Cutler D., Cutler T. *Dictionary of Naval Terms*. Annapolis : Naval Institute Press, 2005. 272 p.
6. Palmer J. *Jane's Dictionary of Naval Terms*. London : Macdonald and Jane's, 1975. 342 p.
7. Skeat W.W. *The Concise Dictionary of English Etymology*. Ware : Wordsworth Editions, 1994. 633 p.